

пс 68

3214-р

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

ЖИГАЛЬ ЗОРЯНА МИХАЙЛІВНА

УДК 371.14:371.124:78:371.3.001.76

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕТОДУ
ВІДНОСНОЇ СОЛЬМІЗАЦІЇ**

13.00.02 – теорія і методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

ЗЛ

НБ НПУ

100097216

Київ – 2011

7900

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському національному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Львів.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
ТАЙНЕЛЬ Ельвіра Золтанівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, завідувач кафедри музичного
мистецтва факультету культури і мистецтв

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ДАНИЛЕНКО Лідія Іванівна,
Громадська організація «Академія педагогічних
наук», президент;

кандидат педагогічних наук, доцент
МИХАСЬКОВА Марина Анатоліївна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
доцент кафедри теорії та методики мистецтв

Захист відбудеться 18 квітня 2011 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул.Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 17 березня 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

А.В. Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Суттєве оновлення освітніх систем і педагогічних технологій пов'язане із загальною естетизацією навчально-виховного процесу всіх ланок освіти. Система обов'язкового естетичного виховання кожної особистості незалежно від рівня її художньої обдарованості та майбутньої професії на основі використання мистецтва є ідеалом школи майбутнього. Серед різних форм мистецтва саме в музиці найбільш рельєфно проявляється духовний стан особистості. Тому актуальною є проблема підготовки вчителів музики до художньо-естетичної інноваційної діяльності.

Художня освіта школярів – це процес і результат взаємодії між учителем та учнями. Від рівня володіння вчителем усіма компонентами змісту художнього навчання та виховання залежить цілісність його педагогічного впливу на вихованців, багатство виявів ціннісних ставлень учнів до явищ художньо-естетичної культури в цілому та до музичного мистецтва зокрема. Педагогічну майстерність учителя музики можна визначити як гармонійну єдність загально-педагогічних та спеціальних знань, умінь та навичок, а також професійно-особистісних якостей, які забезпечують успішне здійснення діяльності у галузі музичного навчання школярів.

Нові вимоги, що ставить перед освітою суспільство, спонукають до пошуку таких форм та методів роботи з вчителем, які б забезпечували безперервність процесу його професійного зростання. Новизна у змісті інформації, у методах навчання покликані значно поліпшити викладання у загальноосвітніх навчальних закладах предмету «Музика», підвищити педагогічну майстерність учителів. Сучасний вчитель музики має бути готовим до сприйняття і засвоєння нових педагогічних технологій та їх застосування в навчально-виховному процесі, тобто до інноваційної педагогічної діяльності. Тому виникає потреба у наданні додаткових знань вчителям музики у системі підвищення кваліфікації.

У законах України «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», зазначено, що необхідно забезпечувати взаємовідносини між (інноваційною) політикою держави й освітою. Також в законі України «Про інноваційну діяльність» визначаються правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Проблема успадкування духовних надбань народу, формування естетичної культури школярів набуває значення державної освітньої політики, про що свідчить зміст Державної національної програми "Освіта: Україна ХХІ століття". Реалізація цих завдань зумовлена національною доктриною розвитку освіти України в ХХІ столітті, змістом освітніх галузей «Мистецтво» та «Естетична культура» Державних стандартів початкової і загальної середньої освіти, Концепцією і Комплексною програмою художньо-естетичного виховання в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах, які передбачають реалізацію принципів гуманізації,

демократизації освіти, ознайомлення з основними складовими української та світової художньої культури, прилучення школярів до різних видів мистецтва, включення їх у відповідні види музичної діяльності.

Розкриття проблеми інноваційної педагогічної діяльності міститься у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: І.Беха, Л.Ващенко, Л.Даниленко, М.Кларіна, О.Козлової, І.Зязюна, В.Кременя, В.Мадзігона, О.Савченко, В.Паламарчук, Л.Подимової та ін., які стверджують, що педагогічні інновації є носіями духовної та інтелектуальної перспективи розвитку України.

Теоретичні основи інноваційних процесів у музичній педагогіці розглядали такі вчені: А.Болгарський, А.Верещагіна, Н.Гузій, А.Козир, Л.Масол, М.Михаськова, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, Т.Рейзенкінд, Е.Тайнель, Л.Хлебнікова, В.Шульгіна, О.Щолокова та ін.

Як відомо, найбільшою проблемою в практиці музичного навчання учнів є розвиток їх природних музичних задатків, що переростають у процесі навчання в музичні здібності. Якість інтонування при співі залежить від рівня розвитку інтонаційного або звуковисотного слуху, який у більшості дітей від природи розвинений слабо чи недостатньо і потребує ефективних методів, форм, прийомів розвитку саме в молодшому шкільному віці.

Одним із найбільш ефективних методів формування звуковисотного слуху в музичній педагогіці визнано метод відносної сольмізації. На даний час у багатьох країнах світу вже зроблено й успішно введено в практику методику розвитку музичних здібностей, що ґрунтується на адаптації методу відносної сольмізації та національному дитячому музичному фольклорі. Найбільш відомою в цьому сенсі є угорська музично-педагогічна концепція, створена під керівництвом фольклориста, педагога З.Кодая у ХХ ст., яка має цілий ряд національних адаптаційних варіантів, у тому числі й в Україні, зокрема в її Західному регіоні.

В Україні над проблемою використання методу відносної сольмізації на основі національного дитячого музичного фольклору в загальноосвітніх школах працювали: А. Верещагіна, З. Жофчак, Л. Білас, Е. Тайнель та ін.

Практичні результати роботи кращих учителів музики та наукове обґрунтування можливості адаптації методу відносної сольмізації дозволили зробити висновок про необхідність підготувати сучасного вчителя музики до використання даного методу розвитку музичних здібностей школярів, що і зумовило вибір теми нашого дослідження *„Підготовка вчителів музики в системі підвищення кваліфікації до застосування інноваційного методу відносної сольмізації”*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми Львівського національного університету імені Івана Франка *„Музичне мистецтво в контексті загальної музичної педагогіки”* (реєстраційний номер 0108U007776).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №

22/3 від 26 березня 2008 року) та узгоджено в раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 6 від 17.06.2008 року).

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити програму підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації у системі підвищення кваліфікації.

Об'єкт дослідження: процес підготовки вчителів музики до застосування інноваційних методів навчання в системі підвищення кваліфікації.

Предмет дослідження: теорія і практика підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову та методичну літературу з питань підготовки вчителів музики до інноваційної діяльності.
2. Проаналізувати практичний стан підготовки вчителів музики до застосування інноваційних методів навчання, зокрема методу відносної сольмізації.
3. Визначити сутність інноваційного методу відносної сольмізації, його методичні переваги та тенденції розвитку.
4. Розробити програму підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації у системі підвищення кваліфікації.
5. Експериментально перевірити результативність запропонованої програми підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації у роботі з учнями загальноосвітніх навчальних закладів.
6. Розробити методичні рекомендації щодо впровадження програми підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації в системі підвищення кваліфікації.

Методологічною основою дослідження є: основні положення системного підходу як методологічного способу пізнання педагогічних фактів, явищ і процесів; сучасні теорії неперервної освіти, педагогічної інноватики, методики викладання музики; положення особистісно-орієнтованого та суб'єктно-діяльнісного підходів у процесі професійного розвитку педагога; наукові концепції про музично-педагогічну сутність особистості та роль мистецтва у розвитку естетичної культури і педагогічної майстерності, естетичного підходу до професійної підготовки педагогів та виховання гармонійно розвиненої особистості в цілому; основні засади розвитку освіти, що окреслені в Законах України «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти в Україні.

Теоретичну основу дослідження становлять: положення філософії професійної педагогічної освіти (В.Андрущенко, Б.Гершунський, І.Зязюн,

В.Кремень, В.Лутай та ін); наукові основи педагогічної інноватики (В.Беспалько, Л.Ващенко, Л.Даниленко, В.Паламарчук, О.Попова, М.Поташник, Н.Юсуфбекова); психолого-педагогічні основи розвитку особистості в умовах неперервної професійної освіти (І.Бех, Н.Бібік, Л.Карамушка, Н.Коломінський, В.Мадзігон, С.Максименко, В.Олійник, О.Пехота, Н.Протасова, Л.Пуховська, О.Савченко, В.Семиченко, С.Сисоєва, Т.Сорочан, Т.Сущенко, Л.Хоружа); теоретичні основи музичної педагогіки (А.Болгарський, А.Верещагіна, Н.Гузій, А.Козир, Л.Масол, М.Михаськова, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, Т.Рейзенкінд, Е.Тайнель, Л.Хлебникова, В.Шульгіна, О.Щолокова).

Відповідно до мети і завдань дослідження було використано комплекс **методів дослідження:**

- теоретичні: вивчення законодавчої, нормативної та навчально-методичної документації з підготовки вчителів музики; аналіз літератури (філософської, соціальної, психологічної, музично-педагогічної) з метою визначення сучасних наукових підходів, принципів, змісту, структури і технології підвищення кваліфікації вчителів музики; узагальнення, абстрагування, класифікація та систематизація набутої інформації з метою визначення показників рівня підготовки вчителів музики загальноосвітніх закладів до застосування інноваційного методу навчання;

- емпіричні методи: діагностичні (анкетування); обсерваційні (пряме і непряме спостереження); праксиметричні (аналіз та узагальнення позитивного педагогічного досвіду) з метою розробки методики підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації у підвищенні кваліфікації;

- експериментальні методи: констатувальний, формувальний та контрольний експерименти; статистичні та кваліметричні – кількісна й якісна обробка – з метою перевірки результативності розробленої методики підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації у системі підвищення кваліфікації.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що *вперше:*

- розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено програму підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації в системі підвищення кваліфікації;

- визначено стан практичної підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації;

уточнено:

- зміст та сутність інноваційного методу відносної сольмізації у процесі підготовки вчителів музики;

подальшого розвитку набули:

- питання щодо вдосконалення підходів до застосування інновацій у системі підвищення кваліфікації вчителів музики.

Практичне значення дослідження. Розроблено, апробовано і впроваджено в систему підвищення кваліфікації програму авторського курсу для вчителів музики; розроблено методичні рекомендації щодо практичного впровадження методу відносної сольмізації у діяльність учителів музики. Результати дослідження можуть бути використані в процесі підготовки вчителів музики, в системі роботи закладів післядипломної педагогічної освіти та в процесі методичного супроводу апробації методу відносної сольмізації у загальноосвітніх навчальних закладах.

Результати дисертації *впроваджено* в систему післядипломної педагогічної освіти на факультеті післядипломної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка (довідка № 4587 від 5.12.2008 р.); в програму підготовки вчителів до застосування методу відносної сольмізації на рівні районної (міської) методичної служби Львівської області (довідки: відділу освіти Дрогобицької районної державної адміністрації № 621 від 5.12.2008 р., відділу освіти Жидачівської районної державної адміністрації № 106 від 10.02.2009 р.).

Організація дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2004-2010 років у чотири етапи. На першому етапі, *теоретико-аналітичному*, (2004-2005 роки) було здійснено: аналіз наукової, науково-методичної літератури і нормативних документів; обґрунтування вихідних теоретичних засад; конкретизовано об'єкт, предмет, мету та категорійно-понятійний апарат дослідження. На другому етапі, *констатувальному*, (2005-2006 роки) проведено констатувальний експеримент. Було визначено рівень підготовки вчителів до застосування інноваційних методів навчання, зокрема методу відносної сольмізації; підтверджено необхідність розроблення у системі післядипломної педагогічної освіти програми спеціальної підготовки вчителів до цього виду діяльності. На третьому етапі, *пошуковому*, (2006-2007 роки) розроблено програму підготовки вчителів до застосування інноваційного методу відносної сольмізації; проводився формувальний експеримент; здійснювалася апробація результатів дослідження (2007-2008 роки). Четвертий етап, *завершально-коригувальний*, (2008-2011 роки) – був підпорядкований узагальненню результатів науково-дослідної роботи. Здійснено аналіз результатів експерименту та перевірку їх достовірності, коригування та систематизацію усіх даних дослідження, формулювання висновків, а також оформлення дисертації.

Вірогідність наукових положень і висновків дослідження забезпечено відповідним методологічним підходом до вивчення предмета дослідження; використанням комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів, адекватних меті й завданням дослідження; кількісним та якісним аналізом одержаних результатів із застосуванням методів математичної і статистичної обробки даних; обґрунтованістю основних положень та висновків; позитивною динамікою результатів здійсненої експериментальної роботи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на: Другій та Третій міжнародних науково-практичних

конференціях «Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури» (м. Вінниця, 2007, 2009 рр.); Другій міжнародній науково-практичній конференції «Музична освіта XXI століття: тенденції, проблеми та інновації» (м. Львів, 2010 р.); Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Історія, теорія та практика музично-естетичного виховання» (м. Дрогобич, 2007 р.); на звітних науково-практичних конференціях Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, 2006, 2007, 2008, 2010 рр.).

Публікації. Основні положення і результати наукового дослідження висвітлено в 9 одноосібних статтях, 5 з яких надруковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України, навчально-методичному посібнику та авторській програмі.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (265 найменувань, з них 15 – іноземними мовами). Загальний обсяг тексту дисертації – 274 сторінки, з них 167 сторінок основного тексту. Робота містить 22 таблиці, 9 рисунків, що разом з додатками становить 84 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методологічну та теоретичну основу, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, подано відомості про апробацію результатів, публікації та структуру дослідження.

У **першому розділі** «Проблеми теорії та практики підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації» проаналізовано психолого-педагогічну літературу з питань наукового обґрунтування інноваційної діяльності вчителів музики та зроблено висновок, про те що, навчаючи учнів музичному мистецтву на основі загально-дидактичних методів навчання вчителів музики застосовують спеціальні (специфічні) методи навчання.

Специфічними ознаками уроків музики є не лише мистецькі теми та поняття, а й специфічні види діяльності (слухання музики, співацька діяльність, творчі завдання, музична грамота, гра на дитячих музичних інструментах, рухи під музику). Тому кожен з видів діяльності потребує використання окремих методів навчання. Застосування методів інтерактивного навчання на уроках музики залежить як від теми уроку, так і від навчальної інформації конкретних уроків, термінів та понять, які необхідно засвоїти. Під час такого виду музичної діяльності, як слухання музики, на уроці музики у сучасній музичній практиці використовуються методи, що активізують розвиток сприйняття музики учнями.

Суто специфічними для музичного навчання є методи абсолютної та відносної сольмізації. Кожен з цих методів має свої особливості та призначення. Метод абсолютної сольмізації використовується в професійній

музичній освіті, яка передбачає гру на музичному інструменті, а метод відносної сольмізації – на початкових етапах загальної музичної освіти, в якому переважаючим видом музичної діяльності є спів.

У розділі розглянуто загальну музичну освіту, яку учні отримують у загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) та діяльність учителів музики саме в них. Особливої ваги набувають при цьому методи, які вчителі музики повинні обирати не забуваючи про проблеми розвитку музичних здібностей школярів. Науково обґрунтовано та практично доведено, що у системі загальної музичної освіти ефективним є застосування методу відносної сольмізації на уроках музики саме у молодших класах ЗНЗ. Тому ми і розглянули його як інноваційний метод навчання та музичного розвитку учнів молодших класів.

Нами визначено основні ознаки за якими метод відносної сольмізації можна віднести до інноваційного:

- по-перше – ефективність методу, яка дозволяє за короткий час досягнути розвитку всіх видів музичного слуху, що є ознакою музичної грамотності;

- по-друге – зміст та структура даного методу відповідає віковим потребам та особливостям учнів молодших класів (ручні знаки, як наочність; дитячий музичний фольклор, як дидактична основа; ігрові форми засвоєння нових понять, спрощений запис музики);

- по-третє – відповідність складових методу національним музичним традиціям (усі нові поняття вивчаються на основі зразків дитячого музичного фольклору та у певній послідовності, яка визначена історичним розвитком співвідношень шаблів ладу та ритмічних тривалостей у музичному фольклорі).

Ретроспективний аналіз розвитку методу відносної сольмізації показує, що даний метод має своє коріння в національній музичній педагогіці, але з XVIII ст. втратив вагу, в силу різних історичних обставин. Тобто, метод відносної сольмізації розглянуто як удосконалену технологію навчання, що може змінити якість сучасного музичного освітнього процесу.

У розділі визначено структуру методу відносної сольмізації, що містить в собі дві складові, а саме: обізнаність про метод відносної сольмізації та засвоєння елементів методу відносної сольмізації. Кожна з цих складових складається з певних елементів методу, зокрема, перша – обізнаність про метод відносної сольмізації містить:

- знання про історію виникнення методу відносної сольмізації та його використання в українській музичній педагогіці;

- обізнаність з методичною літературою, яка розкриває адаптаційні варіанти використання методу відносної сольмізації в українській школі;

- знання жанрів українського дитячого музичного фольклору, як дидактичного матеріалу, для засвоєння методу відносної сольмізації.

Друга складова структури методу відносної сольмізації – засвоєння елементів методу відносної сольмізації містить:

- знання складових назв шаблів ладу, прийняті для використання в українських школах;

- уявлення та навички щодо використання ручних знаків, як наочності, яка підсилює асоціативні уявлення про висотність шаблів ладу та їх взаємодію;

- обізнаність із послідовністю вивчення шаблів ладу, їх складовими назвами та ручними знаками;

- використання складових назв тривалостей і пауз як ефективного методу розвитку чуття ритму молодших школярів;

- знання послідовності вивчення складів ритму і пауз;

- використання спрощеного нотного запису на початковому етапі музичного розвитку школярів на уроках музики.

Розгляд змісту та визначення структури методу відносної сольмізації, дозволили зробити висновок, що метод відносної сольмізації є багатоскладовим і тільки цілісне застосування всіх його елементів учителем музики на уроках в молодших класах має вплив на ефективний розвиток музичних здібностей учнів.

Аналіз стану підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації в системі підвищення кваліфікації дозволив розробити чотири критерії, за якими визначався стан підготовки вчителів музики до застосування вищезазначеного методу, а саме:

- спрямованість на інноваційну педагогічну діяльність;

- обізнаність про метод відносної сольмізації;

- застосування елементів методу відносної сольмізації;

- наявність курсів у навчальних програмах підвищення кваліфікації, які готують до застосування методу відносної сольмізації.

Проведено констатувальний експеримент, у результаті якого визначено стан підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації у процесі підвищення кваліфікації за рівнями (високий, середній, низький) й за розробленими критеріями, що дало змогу зробити наступні висновки:

1) вчителі музики спрямовані на інноваційну діяльність, про це свідчать результати дослідження, 95,4 % опитаних вчителів музики;

2) за результатами дослідження рівень обізнаності про метод відносної сольмізації поділяється наступним чином: високий у 22,7 % опитуваних учителів музики, середній - у 31% і низький – у 46,3%;

3) як показало анкетування і обробка даних рівень застосування елементів методу відносної сольмізації такий: низький у 76,5% опитуваних учителів музики, середній - у 12,5% і низький у 11%;

4) існуючі навчальні програми курсів підвищення кваліфікації для вчителів музики не дають можливості отримати цілісні знання про метод відносної сольмізації та навчитись застосовувати всі його елементи в практичній діяльності.

Аналіз даних констатувального експерименту свідчить про наявність труднощів щодо використання методу відносної сольмізації в практичній

педагогічній діяльності вчителів музики й необхідність його послідовного і повного теоретичного та практичного засвоєння в процесі підвищення кваліфікації. Це і сприяло розробці програми підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації у процесі підвищення кваліфікації.

У другому розділі *„Програма підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації у процесі підвищення кваліфікації”* теоретично обґрунтовано наукові підходи і основні принципи підвищення кваліфікації вчителів музики за кредитно-модульною технологією організації навчального процесу; доповнено навчальний план підвищення кваліфікації вчителів музики розробленим нами курсом *„Підготовка вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації”*; висвітлено ефективні форми та методи підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації.

Розроблено програму підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації, яка здійснюється в нерозривній єдності з підвищенням їх кваліфікації, і включає такі основні елементи: комплекс знань, умінь і навичок учителів музики, який сприяє застосуванню інноваційного методу навчання – методу відносної сольмізації; технологію підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації.

На першому етапі впровадження експериментальної програми перевірено комплекс знань, умінь і навичок учителів музики розглянуто певний перелік вимог до вчителів музики, який обумовлений потребами практичної діяльності та є прямим відображенням складових професіоналізму, що передбачають глибоку обізнаність щодо музично-теоретичних та спеціальних дисциплін, нестандартні вміння, творчі навички.

Ми розглянули знання (методологічні й соціологічні; загальнокультурні, загальнопедагогічні, музично-педагогічні); вміння (прогностично-діагностичні, організаційно-регулятивні, комунікативні, самореалізації й саморозвитку); музичні навички (вокальні, диригентські, виконавські, гри на музичному інструменті), що синтезуються у знанні загальної музичної педагогіки та методики викладання предмету «Музика».

Проаналізувавши комплекс перелічених знань, умінь та навичок ми виявили, що вони не створюють основу для успішного впровадження методу відносної сольмізації в практичну діяльність вчителя музики. Програма підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації потребує додаткових знань, розвитку умінь та навичок, які набуваються в процесі підвищення кваліфікації. Визначення цих знань, умінь та навичок, їх розвиток стали завданням розробленого навчально-тематичного плану й програми курсу «Підготовка вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації».

Розробка та впровадження даного навчально-тематичного плану та програми курсу в навчальний процес під час підвищення кваліфікації вчителів музики стало другим етапом впровадження експериментальної програми.

Тематика курсу «Підготовка вчителя музики до застосування відносного методу сольмізації» побудована з урахуванням важливості розвитку знань, умінь і навичок, щодо застосування кожного з елементів методу. Структура даного курсу: програму курсу розраховано на 30 годин, з яких 24 години – аудиторні: 12 годин лекційних, 2 - семінарські заняття, 6 – практичні заняття, 4 – практичні виїзні заняття, 6 годин - позааудиторних (самостійна робота). Для організації практичних та семінарських занять переважно пропонувались нетрадиційні методи, спрямовані на розвиток професійних умінь та на підвищення педагогічної майстерності вчителів музики.

За розробленою нами програмою навчання відбувалося із використанням як традиційних методів, так і з використанням активного, інтерактивного, проблемного, ситуативного та спеціального навчання. Розроблена нами програма курсу «Підготовка вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації» включає такі форми навчання: різні види лекцій (лекція-дискусія, лекція-дует, лекція-візуалізація), семінарські, практичні, практично-виїзні заняття та самостійну роботу.

Використання ефективних методів навчання та форм організації занять експериментального курсу дають можливість учителям музики теоретично та практично цілісно засвоїти елементи методу відносної сольмізації.

У третьому розділі „*Експериментальна перевірка запропонованої програми підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації*” розкрито хід проведення експерименту, перевірено вплив розробленої програми підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації на розвиток музичних здібностей учнів молодшого шкільного віку, встановлено залежність між підготовкою вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації в процесі підвищення кваліфікації та якістю загальної музичної освіти учнів.

Для реалізації завдань дослідження нами розроблено хід експерименту, який включає констатувальний і формувальний етапи. Зокрема, на констатувальному етапі перевірявся рівень підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації за допомогою анкетування й обробки даних; на формувальному – сукупний показник рівнів підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації та розвитку музичних здібностей учнів молодших класів.

Сутність формувального етапу експерименту, проведеного нами на базі Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, полягає у перевірці узагальненого показника підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації. Дослідно-експериментальна робота складалася з двох частин: експериментальної роботи з вчителями музики ЗНЗ; дослідно-експериментальної роботи з учнями ЗНЗ, з якими згодом працювали вчителі, що брали участь в експерименті на курсах підвищення кваліфікації.

На основі показників застосування двох елементів методу: середнього значення обізнаності з методом відносної сольмізації в експериментальній та

контрольній групах та середнього значення застосування елементів методу вчителями музики експериментальної та контрольної груп, ми визначили підсумковий коефіцієнт підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації в цілому (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка зміни узагальненого показника результативності підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації в контрольній та експериментальній групах (у %) на початку (А) та у кінці (Б) експерименту

Групи	У них осіб	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
		А	Б	А	Б	А	Б
Е	25	18,65	43,75	22	34,75	59,35	21,5
К	25	17,55	20,3	22,15	25,5	60,3	54,2

Як видно з наведених результатів у таблиці 1, кількість учителів музики з високим рівнем підготовки до застосування методу відносної сольмізації збільшилася в експериментальній групі: - на 25,1%, у контрольній - лише на 2,75%. Показники середнього рівня підготовки збільшилися наступним чином: в експериментальній групі – на 12,75%, у контрольній - на 3,35%. Натомість кількість учителів з низьким рівнем підготовки у процентному відношенні скоротилась: у експериментальній групі – на 26,3%, у контрольній - на 2,7%.

Рівні підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу контрольної та експериментальної груп ми визначали двічі - на початку та в кінці експерименту. В обох випадках використовувалась експертна оцінка на основі розроблених нами критеріїв. У відсотках рівень підготовки *експериментальної та контрольної груп* на початку та у кінці експерименту ілюструють діаграми, які відображають кількісні дані подані на рис. 1 та 2.

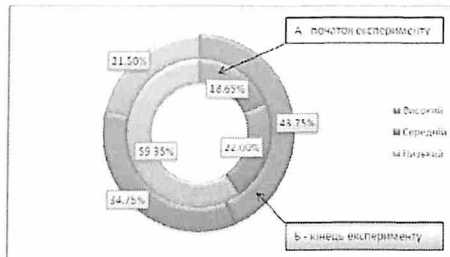

Рис. 1 Динаміка змін показників рівнів підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації в експериментальній групі (у %)

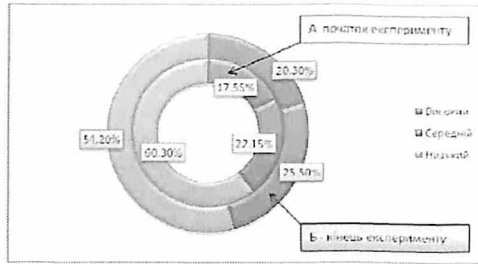

Рис. 2 Динаміка змін показників рівнів підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації у контрольній групі (у %)

Про результативність експериментальної програми і підвищення рівня підготовки вчителів музики свідчить той факт, що відбулось значне переміщення вчителів експериментальної групи з низького на більш високий рівень підготовки, і це добре помітно саме в експериментальній групі (див. рис. 1), чого не можна сказати про слухачів контрольної групи (див. рис. 2).

Реалізація програми підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації передбачала набуття визначених нами знань, умінь та навичок задля успішного засвоєння усіх елементів означеного методу. Внаслідок проведеної експериментальної роботи зростає фахова компетентність значної частини вчителів, вони оволоділи всіма елементами методу, що дало можливість ефективно розвивати музичні здібності учнів молодших класів ЗНЗ; нагромадили досвід відповідного вирішення професійних завдань; збагатили їх педагогічний досвід.

Отже, методи математичної статистики, використані для перевірки результатів шляхом порівняння початкового і підсумкового зрізів, підтвердили висновок про ефективність впливу методики підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації (рис.3).

Рис. 3 Динаміка зміни узагальненого показника результативності програми підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації в експериментальній та контрольній групах (у %)

Таким чином, вивчення результативності методики, за якою навчалась експериментальна група вчителів музики переконує, що мета і завдання експерименту були успішно реалізовані.

Розроблена нами програма для вчителів музики, знайшла своє практичне застосування вчителями в ЗОШ №87, №95, №8, №63, №62 м. Львова, ЗОШ №10, №17, №14 м. Дрогобича, Львівської області та ЗОШ №1, № 2 м. Жидачева, Львівської області.

Як засвідчили результати дослідження, високий рівень підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації пов'язаний з вивченням учителями експериментальної програми в процесі підвищення кваліфікації (про це свідчить динаміка зміни узагальненого показника результативності програми). Застосування кожного елементу методу відносної сольмізації вчителем на уроці музики впливає на розвиток конкретних музичних здібностей учнів молодших класів, а саме: розвиток мелодичного (звуквисотного) слуху в учнів; формування ладового чуття (чуття мажорного та мінорного ладу); розвиток точності інтонування; формування чуття ритму; розвиток уміння прочитати нотний запис.

Саме розвиток цих здібностей в учнів молодших класів простежувались на наступному етапі формувального експерименту.

Для проведення дослідження були підібрані учні третіх класів середньої школи №10, № 17 м. Дрогобича, № 1, № 2 м. Жидачева Львівської області. В основу роботи покладено результати трирічного (2006-2009) експериментального дослідження. З вересня 2006 року, протягом трьох навчальних років дослідниця систематично контролювала хід навчального процесу як в експериментальному, так і в контрольному класах.

На початку експерименту було проведено перевірку рівня розвитку музичних здібностей учнів третіх класів школи. Перевірка проводилася методом опитування. Завдання були розроблені для перевірки рівня розвитку точності інтонування, чуття ритму, ладового відчуття, мелодичного слуху та вміння співати за нотним записом.

Кінцевою метою дослідження початкового рівня музичного розвитку учнів було - виявлення неправильно інтонуючих, причини їх помилок, що відбувалося в результаті аналізу музичного розвитку учнів та формування музичних здібностей (чуття ритму, точності інтонування, ладового відчуття, мелодичного слуху, співу за нотним записом).

Порівнюючи результати перевірок, зроблено висновок, який підтверджує низький рівень розвитку музичних здібностей учнів обох класів.

У нашому експерименті ми використовували ефективний метод розвитку музичних здібностей молодших школярів – метод відносної сольмізації (в експериментальному класі повністю, а в контрольному – частково, лише за вимогами програми рекомендованої МОН України).

На кінець навчального року співвідношення музичного розвитку змінилось (див. таблиці 2 та 3).

Таблиця 2

*Музичний розвиток учнів за 2008-2009 н.р.
Експериментальні класи*

Показники	Завдання для визначення розвитку музичних здібностей					
	Розвиток мелодичного слуху	Точність інтонування	Ладове чуття	Чуття ритму	Спів за нотним записом	Загальний середній бал
5 балів	11	10	11	15	10	
3 бали	14	16	10	11	11	
1 бал	6	5	10	5	10	
Середній бал	4,1	3,8	3,9	4,3	3,1	3,84

Таблиця 3

*Музичний розвиток учнів за 2008-2009 н.р.
Контрольні класи*

Показники	Завдання для визначення розвитку музичних здібностей					
	Розвиток мелодичного слуху	Точність інтонування	Ладове чуття	Чуття ритму	Спів за нотним записом	Загальний середній бал
5 балів	4	6	5	9	2	
3 бали	7	3	6	5	7	
1 бал	17	19	17	14	19	
Середній бал	2,1	2,1	2,1	2,3	1,8	2,08

Таким чином, видно, що експериментальний клас практично наздогнав та значно випередив за своїм розвитком контрольний вже на початку експерименту. За показниками росту всіх інших видів музичного розвитку дітей таблиця свідчить про досить велике відставання контрольного класу: загальний середній бал 3,84 проти 2, 08.

Помітна динаміка цього процесу пояснює досягнення позитивного результату та дає можливість відзначити, що в експериментальному класі використовувався в повному об'ємі метод відносної сольмізації виключно на основі українського дитячого фольклору, навчання проводилося переважно в ігровій формі, витримувалась чітка послідовність вивчення та засвоєння шаблів ладу, було надано великої уваги поєднанню загальної та індивідуальної роботи з учнями, музичні поняття засвоювались на основі знайомого музичного матеріалу (дитячих поспівок, лічилок, примовок, музичних ігор). Методичні та психологічні переваги методу відносної сольмізації над традиційним (абсолютним) методом сольмізації, полягають в тому, що дають можливість розвинути музичні здібності більшості учнів,

навіть із слабо розвинутими здібностями. Ці форми роботи дали змогу розвинути музичні здібності учнів молодших експериментальних класів. Чого не можна сказати про показники контрольних класів.

Результати дослідно-експериментальної роботи з вчителями та учнями експериментальних шкіл довели, що вчителі музики, які використовують метод відносної сольмізації в своїй практичній діяльності можуть ефективно розвинути музичні здібності учнів молодших класів, а саме: звуковисотний (мелодійний) слух, точність інтонування, ладове чуття, ритмічний слух та вміння співати за нотним записом. Отже, експериментальною перевіркою доведено ефективність розробленої програми, про що свідчить висока результативність підготовленості вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації у системі підвищення кваліфікації.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив з'ясувати, що питанням підготовки вчителів музики до інноваційної діяльності у системі підвищення кваліфікації надається меншого значення порівняно із завданнями засвоєння загальнодидактичних методів навчання (словесних, наочних, практичних, контролю та ін.) та оволодіння усталеними підходами до музичного виховання школярів (традиційні прийоми розвитку музичного сприймання учнів, організації хорового співу, вивчення музичної грамоти).

2. Проведено констатувальний експеримент, в результаті якого визначено стан підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації у процесі підвищення кваліфікації. Аналіз результатів свідчить про обмеженість його використання через слабку підготовленість вчителів музики, їх недостатню теоретичну обізнаність та практичне засвоєння методу.

3. Ретроспективний аналіз розвитку методу відносної сольмізації показує, що даний метод має своє коріння в національній музичній педагогіці, але з XVIII ст. втратив вагу в силу певних історичних обставин. Означений метод розглядається нами у контексті вдосконалення технології навчання, що сприяє підвищенню якості сучасного музичного освітнього процесу в початковій школі.

4. В процесі розгляду змісту та структури методу відносної сольмізації, зроблено висновок, про його багатоскладовість та необхідність цілісного застосування вчителем музики на уроках в молодших класах. Доведено, що метод відносної сольмізації дозволяє за короткий час досягнути розвитку музичних здібностей школярів (ладове чуття, точність інтонування, звуковисотний слух, чуття ритму), його застосування відповідає віковим потребам учнів молодших класів. Суттєвою перевагою методу є його фольклорна основа.

5. Розроблено програму підготовки вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації, яка повинна органічно

вплітатись у загальну систему підвищення їх кваліфікації. Встановлено, що означена програма має включати два елементи: визначення системи знань, умінь і навичок учителів музики щодо застосування інноваційного методу відносної сольмізації та розробку відповідної технології підготовки вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації.

6. Визначено, що технологія підготовки вчителів до застосування методу відносної сольмізації передбачає наступні аспекти: досягнення обізнаності вчителів про метод відносної сольмізації; організацію цілеспрямованого тренінгу щодо його практичного застосування.

7. Експериментальною перевіркою доведено ефективність розробленої програми, про що свідчить висока результативність підготовленості вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації. Учителі музики, підготовлені за розробленою в процесі дослідження програмою, широко використовують метод відносної сольмізації в своїй практичній діяльності, завдяки чому сягають підвищення інтенсивності музичного навчання учнів початкової школи, зокрема, опанування школярами точності інтонування та вміння співати за нотним записом.

8. Створено навчально-тематичний план та програму курсу «Підготовка вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації», який рекомендується до застосування в системі підвищення кваліфікації вчителів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Жигаль З. Метод відносної сольмізації у світовій музичній педагогіці / З.Жигаль // Молодь і ринок. - Дрогобич: Коло, 2005. – № 2(12). – С. 60-63.

2. Жигаль З. Адаптація інноваційних елементів зарубіжних музично-педагогічних систем та концепцій у процес загального музичного виховання в Україні / З. Жигаль // Молодь і ринок. - Дрогобич: Коло, 2005. – №4 (14). – С.49-53.

3. Жигаль З. Педагогічні інновації в теорії та практиці загального музичного виховання / З.Жигаль // Молодь і ринок. - Дрогобич: Коло, 2006. – №8 (23). – С.112-114.

4. Жигаль З. Готовність вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації / З. Жигаль // Молодь і ринок. - Дрогобич: Коло, 2009. – №8 (55). – С.65-60.

5. Жигаль З. Підготовка вчителів музики до застосування інноваційного методу відносної сольмізації у процесі підвищення кваліфікації / З.Жигаль // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2011. – №1. – С. 129-134.

6. Жигаль З. До історії використання методу відносної сольмізації в українській та зарубіжній музичній педагогіці. / З. Жигаль // Вісник

Львівського національного університету імені Івана Франка, Серія мистецтвознавство. – Львів, 2007. – № 7. – С. 81-87.

7. Жигаль З. Підготовка вчителя музики до застосування методу відносної сольмізації: Навчально-тематичний план і програма курсу / З.Жигаль. – Львів, 2007. – 63с.

8. Жигаль З. Педагогічні інновації в теорії та практиці музичного виховання молодших школярів / З. Жигаль // Історія, теорія та практика музично-естетичного виховання. Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару. – Дрогобич: Посвіт, 2007. – С. 40-44.

9. Жигаль З. Роль педагогічних інновацій у вдосконаленні музично-естетичного виховання школярів. / З. Жигаль // Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури // Збірник тез та матеріалів Другої Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих науковців (2-6 квітня 2007 року). - Вінниця, 2007. – С. 25-27.

10. Жигаль З. Готовність вчителів музики до застосування методу відносної сольмізації / З. Жигаль // Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури // Збірник тез та матеріалів Третьої Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих науковців - Вінниця, 2009. – С. 34-37.

11. Жигаль З. Застосування інноваційного навчального методу відносної сольмізації в діяльності вчителів музики: навч.- метод. посібн. / З.Жигаль. – Львів, 2010. – 70с.

АНОТАЦІЇ

Жигаль З.М. Підготовка вчителів музики в системі підвищення кваліфікації до застосування інноваційного методу відносної сольмізації – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2011.

У дисертації досліджено проблему підготовки вчителів музики в системі підвищення кваліфікації до застосування інноваційного методу відносної сольмізації.

У роботі розглядаються теоретичні основи підготовки вчителів музики в системі підвищення кваліфікації до застосування методу відносної сольмізації як педагогічної інновації, визначено його зміст і структуру, історичні джерела та можливість адаптації в сучасній українській школі.

На основі теоретичного аналізу інноваційної діяльності у дисертаційному дослідженні розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено методика підготовки вчителів музики до інноваційної діяльності на курсах підвищення кваліфікації в інститутах післядипломної педагогічної освіти. Запропонована методика розкриває найефективніші методи формування звуковисотного слуху в найбільш

сприятливому для цього молодшому шкільному віці, з урахуванням регіональних особливостей багатонаціональної України та передового вітчизняного і зарубіжного досвіду в галузі загальної музичної педагогіки.

Одним із основних завдань дисертації є розробка методичних рекомендацій з метою оновлення, раціоналізації та оптимізації педагогічного процесу.

Ключові слова: інноваційна діяльність, система підвищення кваліфікації, метод відносної сольмізації, методика музичної освіти учнів.

Жигаль З.М. Подготовка учителей музыки в системе повышения квалификации к применению инновационного метода относительной сольмизации - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. – Киев, 2011.

В диссертации осуществлено исследование проблемы подготовки учителей музыки в системе повышения квалификации к применению инновационного метода относительной сольмизации.

В работе рассматриваются теоретические основы подготовки учителей музыки в системе повышения квалификации к применению метода относительной сольмизации как педагогической инновации, определено его содержание и структура, исторические корни, а также возможность адаптации в современной украинской школе.

Диссертационное исследование имеет научную новизну и теоретическое значение полученных результатов, которое заключено в содержание и структуре метода относительной сольмизации; определении критериев уровня подготовки преподавателей музыки для применения данного метода; в разработке содержания программы подготовки учителей музыки к применению метода относительной сольмизации.

Исследование специфики подготовки учителей музыки к использованию метода относительной сольмизации позволило разработать программу эффективного применения данного метода в системе повышения квалификации.

Практическое значение проведенного исследования осуществлялось в разработке учебного курса "Подготовка учителей музыки к применению метода относительной сольмизации» и разработке методических рекомендаций, предназначенных для повышения квалификации учителей музыки.

Полученные результаты и научно обоснованные методические материалы диссертационного исследования могут эффективно использоваться в практике работы институтов искусств педагогических университетов и институтов последиplomного педагогического образования.

В диссертационном исследовании на основе теоретического анализа инновационной деятельности разработана и экспериментально проверена

программа подготовки учителей музыки к инновационной деятельности на курсах повышения квалификации в институтах последипломного педагогического образования. Предложенная методика описывает самые эффективные методы развития звуковысотного слуха в наиболее благоприятном для этого младшем школьном возрасте, учитывая региональные особенности многонациональной Украины, а также передового отечественного и зарубежного опыта в области общей музыкальной педагогики.

Одним из основных заданий диссертации является разработка методических рекомендаций для учителей музыки с целью обновления, рационализации и оптимизации педагогического процесса.

Инновационный метод относительной сольмизации рассматривается нами в контексте усовершенствования технологии музыкального обучения в системе повышения квалификации учителей музыки, что повышает качество современного музыкального образовательного процесса. Эффективное применение метода относительной сольмизации создает возможность учащимся со средними способностями открыть путь к музыкальному обучению.

Ключевые слова: инновационная деятельность, система повышения квалификации, метод относительной сольмизации, методика музыкального образования учеников.

Z.M.Zhygal. Development of readiness of teachers of music in the system of continuous education to apply innovative method relative solmization - Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on a speciality 13.00.02 - «the Theory and a music education technique». - National pedagogical university of a name of M.P.Dragomanova. - Kiev, 2011.

The thesis deals with problem of development of readiness of teachers of music in the system of continuous education to apply innovative method relative solmization.

Theoretical grounds of preparation of teachers of music in the system of continuous education to employ method of relative solmization as an educational innovation are discussed in the thesis, and defined its content, structure, historical sources as well as possibility of its adaptation in modern Ukrainian school.

Program of preparation of teachers of music for innovative activity in the continuous education courses at the institutes of post-diploma education has been developed on the basis of theoretical analysis of innovative activity, theoretically justified and experimentally tested. The program proposed reveals the most efficient methods of formation of a pitch hearing in the most favorable for it junior school age with taking into account regional features of multinational Ukraine and leading national and international practice in the field of general musical education.

Principal goal of the thesis is development of methodological recommendations aimed at update, rationalization and optimization of the educational process.

Key words: innovative activity, system of continuous education, relative solmization, program of preparation, general musical education of pupils.

Підписано до друку 16.03.2011 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим. Зам. № 154
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26

